

Від автора

Якось, перечитуючи Сенеку, його “Моральні листи до Луцілія”, я звернув увагу на одну фразу – докір філософам, які не вміють та й не хочуть оригінально мислити: годі вже, мовляв, рухатися під чужим вітрилом, ховатись під чужою тінню – пора й до чогось свого братися. “Під чужою...” – тобто під тінню когось іншого (aliena) – інакше й не перекласти.

“Під чужою тінню” – з тих емблематичних образів, що спонукають думку. З подібним образом мов у діалог вступаємо. Чи можемо вийти з-під чужої тіні й перебувати лише під своєю – як пливемо під своїм вітрилом?.. Чи можемо бути оригінальними у стислому розумінні слова – робити перший, початковий крок у будь-якому починанні, не озираючись на інших?.. Станьмо хоч серед поля, просто неба – над нами витатиме тінь предків, хай і забутих, тінь вікових дубів, що росли тут – їхня аура.

То що ж таке “своє”, а що “чуже”? Що першотвір, а що – переклад? Де джерела оригінальних думок, образів, настроїв? Чи можемо сягнути першоджерел? У чому живий подих слова, його тінь?.. Такі міркування виснувались із того образу, який постійно нагадував про те, що він таки вартий стати назвою книжки.

Саме перекладач, який не тільки постійно перебуває під чужою тінню, а й переймається нею, якраз він повинен відгукнутись на те нагадування. Надто – після шістдесятирічної праці над словом, оригінальним і перекладним. А ще – коли слово давнє. Тоді входиш у плетиво стежок – до інших людей, до самого себе, де вже не тільки час, а й простір не мають ваги, а “чуже” й “своє” так між собою переплелись, що стежка до себе стає, врешті, стежкою до інших людей. “Чужа” тінь – затінком рідної оселі, вселюдського дерева.

Авторові “Листів” завдячую також епіграфом – тональністю розповіді: “Поспішай до мене, але до себе – насамперед”. Тут не тільки думка (марно йти до когось, не йдучи водночас до самого себе), а й настрій, що від самотності: того, хто чекає (“Поспішай до мене...”), як і того, хто йде стежкою до самого себе. Той смуток – античний, вічний, бо він – ще й від гострого відчуття невпинного, невідхильного перебігу часу. “Поспішай до мене...” – голос батька до сина, вчителя до учня, автора – до перекладача...

У цьому романі – “колекція” (знову ж Сенека) часу, його фрагменти, крихти – те, що зберегла пам’ять. Саме пам’ять, а не папір, не записи. І не дарма якраз ті крихти, а не весь прожитий час античні називали життям. Їх, ті світлові точки, й збираю тут. А збираючи – уже вкотре подивляю “випадок” – зернину у низці невідхильних подій, що накреслюють лінію життя, лінію долі...

ПІД ЧУЖОЮ ТІННЮ

Non
sum
qualis
eram...

Я
не
той,
що
був
колись

“Ви ж розумієте, що ми не Баха слухали...” Я не одразу втямив, про що мій сусід, бо тут, у залі, ще вчувалися звуки клавірних концертів Баха; вже не самі фортепіанні звуки, а мовби їхня тінь, що її на якусь хвилину затримує склепіння концертного залу – філармонії, тобто приміщення, де “панує любов до співзвуччя”. Самі ж давні греки у своєму театрі (це їхнє слово), просто неба, не відчували над собою тієї перелітної тіні: спеціальні пристрої лише посилювали звук; оббігши схили амфітеатру, він, мов із зверненого догори розтруба, вихоплювавсь у безхмарне еллінське небо – не повертався відлунням.

У нашому ж концертному залі запанувала дуже цікава мить – між останнім акордом та оплесками. Дивний, ледве вловний відтинок концерту, коли музика звучить уже без виконавця, коли не так вухом, як душею ловимо її образ – те, що римляни вкладали у слово *fuga* – втеча, перебіг: тільки-но звучала гармонія, а вже – лиш її відлуння, сама тільки тінь.

Але у той момент я був радше глядачем. Насолода, а чи цікавість, якщо словами Горація, перемандровувала у мене від вуха до ока. Я спостерігав за грою Олександра Козаренка. Мене цікавила інтерпретація – творчість виконавця. Я намагався збагнути, які ж складові *його* насолоди. Майстерне володіння інструментом, перетілення, співпереживання, змога поділитися тим переживанням із присутніми в залі, причетність до вічного... Спадала на думку фраза із перекладознавчого збірника сорокарічної давності: “Хай не думають поети, ніби я намагаюсь узурпувати їхні священні права й поставити перекладацьку творчість нарівні з оригінальною. Це, хоч у багатьох моментах подібні, та все ж різні види мистецтва. Класти їх на одну вагу було б так само безглуздо, як порівнювати, скажімо, творчість Бетговена з творчістю піаніста, що виконує його